

Πολιτισμική Ορθοδοξία, μια βολική αλλά προβληματική ταυτότητα

Ημερίδα ΑΕΕΑ, 8-5-2018

π. Βασίλειος Θερμός

Σχέση Ορθοδοξίας και πολιτισμού

- Η Εκκλησία πάντοτε σαρκώνεται μέσα σε συγκεκριμένο πολιτισμό. Όπως ο Ενανθρωπήσας Λόγος ενσωματώνει την ατομική ετερότητα, έτσι και αυτή αγκαλιάζει την συλλογική ετερότητα.
- Δίνει γένεση σε πολιτισμικά δημιουργήματα: τέχνη, γραμματεία, καθημερινή κουλτούρα.
- Ύψιστο κριτήριο η Θεολογία, όχι ο πολιτισμός.

Πολιτισμός: ευλογία και κίνδυνος

- Δύναμη πολιτισμού: α) συνήθεια, αυτονόητα (συνήθως κοινωνιολογικής φύσεως), β) αισθητική (ατμόσφαιρα, συναίσθημα), γ) 'παράδοση' (ως χρέος προς τους προγόνους).
- Εκκλησιολογία-Θεολογία-Λογική Λατρεία: ενίοτε συγκρούονται με τα τρία δυνατά αυτά στοιχεία. Η δύναμη φέρνει αντίσταση, με κίνδυνο να κερδίσει τη μάχη ο πολιτισμός.

Ισχυρό παρελθόν πολιτισμικής Ορθοδοξίας στην Ελλάδα

- Στενή σύνδεση έθνους και Εκκλησίας.
- Αναβίωση ελληνικότητας στον εικοστό αιώνα. Εξύμνηση λαϊκής τέχνης (ζωγραφικής, μουσικής). Ποίηση.
- Πόλωση μεταξύ ιθαγενούς και νεωτερικού. Πολιτικός διχασμός-πολιτισμικός δυϊσμός.

Γνωρίσματα πολιτισμικής Ορθοδοξίας

- Κουλτούρα δημιουργεί νέα ψευδή 'θεολογία'.
- Προλήψεις και δεισιδαιμονίες.
- Λατρεία χωρίς επίγνωση, συρρικνώνεται σε τελετουργία.
- Υποτίμηση του λόγου. Φόβος νοήματος (Σμέμαν).

Κακές σχέσεις με Αγία Γραφή

- Αγία Γραφή εισάγει σε ιστορία (κοσμολογική και προσωπική), άρα ανεπιθύμητη όπου συντρέχουν ιστορικά τραύματα.
- Καλεί σε δράση για αλλαγή εαυτού και κόσμου.
- Ιστορία διαλύει μύθους, ενώ η πολιτισμική ορθοδοξία πορεύεται με μυθική αντίληψη.

Ψυχολογικά κίνητρα

- Άρνηση αλλαγής. Φόβος προς το άγνωστο.
- Αντίσταση στον γραμμικό χρόνο. Προτίμηση προς κυκλικό χρόνο (παγανισμού).
- Έμμεση παλινόρθωση ελληνισμού και αντίσταση στον πλήρη εκχριστιανισμό του.

Συνέπειες πολιτισμικής ορθοδοξίας

- Αδιαφορία για Ιεραποστολή, ακόμη και για διορθόδοξες σχέσεις. Απομονωτισμός.
- Ρουτίνα και μαρασμός.
- Ευάλωτη στη νοσηρή θρησκευτικότητα (τυπολατρίας, συναλλαγής, ατομισμού).
- Μήτρα εθνικισμού και φονταμενταλισμού.

Συνέχεια ή ασυνέχεια;

- Ευ-αγγέλιο κομίζει ασυνέχεια.
- Εύσπλαγχνη: «Δεν θα σπάσει το εύθραυστο καλάμι, ούτε θα σβήσει λυχνάρι που καίει». Αγιάζει και εκκλησιοποιεί το προϋπάρχον.
- Αλλά το πολιτισμικό υπόβαθρο, για να προσληφθή, πρέπει να είναι διατεθειμένο να δεχθή την ασυνέχεια της καινής αγγελίας.

Το μέλλον της ελλαδικής Ορθοδοξίας θα εξαρτηθή από το πώς θα επιλύσει την αμφιθυμία της με τον εγχώριο πολιτισμό ως κουλτούρα.

Καθοριστική σημασία θα έχουν οι φανερές και κρυφές επιδράσεις της κοσμικής (δημόσιας και πολιτικής) κουλτούρας στην Εκκλησία.

Κοινά πολιτισμικής Ορθοδοξίας και δημόσιας κοσμικής κουλτούρας

- Παθητικότητα ως προς τις ευθύνες για τα κοινά.
- Καχυποψία, αίσθημα διωκόμενου.
- Αυταπάτες μεγαλείου και αδικίας, συλλογικός ναρκισσισμός.
- Ψυχολογικός επαρχιωτισμός.